

Náklady řízení a jejich náhrada v civilních sporech o náhrady při ublížení na zdraví

Costs of proceedings and their reimbursement in bodily harm compensation disputes

JUDr. Ivo Smrž, Ph.D., Kabinet zdravotnického práva a bioetiky, ÚSP AV ČR, v. v. i.

Abstract: The article is focused on the determination of the amount of selected proceedings' costs and their reimbursement in bodily harm compensation disputes. General comments are suppressed; the attention is mainly directed to answering practical questions and outlining solutions to the existing contradictions. Firstly, the article discusses in general the nature of the bodily harm compensation claims and types of proceedings' costs. The following chapter is aimed at the determination of the amount of the court fee and the obligation to pay it in this type of dispute. Next chapter focuses on the quantification of the remuneration for representation by an attorney of law for the purposes of the proceedings' costs reimbursement, including the recommendations to the plaintiff on proceedings' tactics related thereto.

Key words: civil proceedings – costs of proceedings – bodily harm compensation

Abstrakt: Článek se zaměřuje na problematické aspekty spojené s určením výše vybraných nákladů řízení a jejich náhradou ve sporech o náhrady při ublížení na zdraví. Obecné výklady jsou potlačeny, pozornost je směřována především na zodpovězení praktických otázek a na nastínění řešení existujících rozporů. Článek nejprve obecně pojednává o druzích a charakteru náhrad, které lze při ublížení na zdraví vymáhat, a o jednotlivých druzích nákladů řízení. Následuje kapitola podrobně se zabývající určením výše soudního poplatku a povinnosti k jeho placení v tomto typu sporů. Další kapitola je zaměřena na vyčíslení odměny za zastupování advokátem pro účely náhrady nákladů řízení, včetně doporučení pro žalobce týkajícího se vedení tohoto typu sporného řízení.

Klíčová slova: civilní proces – náklady řízení – náhrady při ublížení na zdraví

ÚVOD

„Ústavní soud zdůrazňuje, že ve své rozhodovací praxi, týkající se otázky náhrady nákladů řízení, opakovaně konstatoval, že tato problematika, jakkoliv se může účastníka řízení citelně dotknout, nemůže být předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení nedosahuje intenzity představující porušení základních práv a svobod.“¹

„[Ž]alobkyně nepochybně utrpěla trvalou újmu na zdraví a soudní spor musela absolvovat zejména pro postoj žalované, která svou odpovědnost od počátku popírala. Za těchto okolností by bylo nepřiměřeně tvrdé, aby žalobkyni byla uložena povinnost k náhradě nákladů ve výši, která se blíží přiznané náhradě za újmu na zdraví a která ji prakticky anuluje.“²

Poněkud netradičně je následující článek uveden dvěma rozhodnutími vysokých soudů České republiky, v nichž se zabývaly problematikou nákladů řízení a jejich náhradou v soudním řízení o náhrady při ublížení na zdraví. Tato rozhodnutí byla vybrána z důvodu, že demonstrují několik markantů, které se v této oblasti civilního řízení sporného objevují.

Ústavní soud je toho názoru, že ve vztahu k hlavnímu předmětu řízení před soudy je otázka nákladů řízení jednoznačně otázkou podružnou,³ což implikuje řídkou rozhodovací praxi Ústavního soudu a jeho zdrženlivost.⁴ Naproti tomu z druhého citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu je patrné, že se *per se* vůbec o podružnou problematiku nejedná, když v daném případě uložená povinnost k náhradě nákladů řízení odpovídala přiznané náhradě za ublížení na zdraví. Výše požadovaných náhrad při ublížení na zdraví může být a také bývá vysoká, což se promítne i do výše nákladů řízení, v němž jsou náhrady požadovány.

Každý žalobce musí (nebo by minimálně měl) před zahájením soudního řízení otázku nákladů řízení pečlivě zvažovat, ať už primárně ve vztahu ke svým vynaloženým nákladům, které mu v případě neúspěchu nebudou kompenzovány, či sekundárně v případě neúspěchu ve vztahu k povinnosti nahradit náklady protistraně. Tím spíše ve sporech o náhrady při ublížení na zdraví, v nichž požadovaná výše plnění zřídka nebývá nízká (řádově miliony korun), a současně často závisí na expertním posouzení a volné úvaze soudu (typicky u bolestného a ztížení společného uplatnění), jak vysoká náhrada újmy bude nakonec přiznána. Optimální, tedy nikoliv podhodnocené a ani nadhodnocené určení žalobcem požadované výše náhrady je proto naprosto zásadní. Pokud k těmto skutečnostem připočteme inkonzistentnost nejen právní úpravy, ale také rozhodovací praxe soudů, stane se z na první pohled komplementární či podřadné problematiky problematika navýsost důležitá.

Následující článek je proto zaměřen na problematické aspekty spojené s určením výše vybraných nákladů řízení a jejich náhradou ve sporech o náhrady při ublížení na zdraví. Obecné výklady budou do určité míry potlačeny a pozornost bude směřována především na zodpovězení praktických otázek a na nastínění řešení nastalých rozporů. Nejprve je obecně pojednáno o druzích a charakteru náhrad, které

¹ Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 4035/12 ze dne 13. 6. 2013.

² Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2699/2013 ze dne 26. 2. 2014.

³ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 92/08 ze dne 25. 2. 2009.

⁴ Viz např. usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 3529/16 ze dne 25. 7. 2017.

Ize při ublížení na zdraví vymáhat, a o jednotlivých druzích nákladů řízení. Následuje kapitola zabývající se již podrobně určením výše soudního poplatku a povinnosti k jeho placení v tomto typu sporů. Další kapitola je zaměřena na vyčíslení odměny za zastupování advokátem pro účely náhrady nákladů řízení, včetně doporučení pro žalobce týkajícího se vedení tohoto typu sporného řízení.

1. DRUHY A CHARAKTER NÁHRAD PŘI UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ

Inherentními znaky, které zřetelně komplikují kvantifikaci nákladů řízení souvisejících s vymáháním náhrad při ublížení na zdraví, je větší množství druhů těchto náhrad a způsob jejich určování (vyčíslení).

„Katalog“ náhrad, které v souvislosti s ublížením na zdraví přichází v úvahu, je uveden v ustanoveních § 2958 až 2966 o. z.,⁵ přičemž je lze ilustrovat na následujícím příkladu. Pacient je přijat do nemocnice s určitými zdravotními obtížemi vyžadujícími operační zákrok, který se však nezdaří a pacient v důsledku toho zůstane paralyzován. Nebýt nezdaru, pacient by paralyzován nezůstal.

Pacientovi zpravidla vzniknou postupně nároky na:

- bolestné dle § 2958 o. z., jedná se o odčinění nemajetkové újmy v penězích;
- odčinění ztížení společenského uplatnění dle § 2958 o. z., jedná se o odčinění nemajetkové újmy v penězích;
- odčinění dalších nemajetkových újem dle § 2958 o. z.;
- náhradu výdajů spojených s péčí o zdraví pacienta, s péčí o jeho osobu nebo jeho domácnost dle § 2960 o. z., jedná se o náhradu újmy na jmění (škody);
- náhradu za ztrátu na výdělku dle § 2962 a 2963 o. z., jedná se o náhradu škody;
- náhradu za ztrátu na důchodu dle § 2964 o. z., jedná se o náhradu škody.

Co se týče jednotlivých náhrad, lze bez dalšího říci, že nároky na náhradu újmy na jmění (škody) jsou jednotlivými nároky, které lze uplatnit samostatně nebo vedle sebe. To však neplatí pro náhrady ve smyslu ustanovení § 2958 o. z. (tedy pro bolestné, odčinění ztížení společenského uplatnění a pro odčinění dalších nemajetkových újem). Podle názoru Nejvyššího soudu se jedná o jednotlivé nároky, které lze uplatnit nezávisle na sobě.⁶ Naproti tomu větší část doktríny takové pojetí odmítá a zastává koncepci celistvosti nároků.^{7, 8}

⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen jako „o. z.“.

⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2245/2017 ze dne 1. 11. 2017.

⁷ Viz např. DOLEŽAL, Tomáš. In: MELZER, Filip – TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník. IX. svazek, § 2894–3081, Závazky z deliktů a z jiných právních důvodů*. Praha: Leges, 2018, s. 1007. Či LAVICKÝ, Petr – DOLEŽAL, Tomáš. Pojetí náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví podle nového občanského zákoníku a s tím spojené procesní aspekty. *Právní rozhledy*. 2014, č. 10, s. 358–363. Či BEZOUŠKA, Petr. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1706.

⁸ Jelikož Nejvyšší soud a rovněž soudy jemu podřízené preferují koncepci nezávislosti jednotlivých nároků, vycházím z této koncepce i pro účely tohoto článku.

Velmi důležité je v souvislosti s následujícími kapitolami pečlivě rozlišovat terminologii, tedy zejména, zda je ta která náhrada při ublížení na zdraví náhradou škody či odčiněním nemajetkové újmy. K tomu rovněž z terminologického hlediska viz ustanovení § 2894 o. z.⁹

2. DRUHY NÁKLADŮ ŘÍZENÍ

Každé soudní řízení s sebou ze své podstaty přináší určité náklady, ve vztahu k zaměření tohoto článku zejména náklady tížící žalobce a žalovaného. Demonstrativní výčet nákladů civilního soudního řízení je uveden v ustanovení § 137 odst. 1 o. s. ř.:¹⁰

- hotové výdaje účastníků (jejich zástupců);
- soudní poplatek;
- ušlý výdělek účastníků (jejich zákonných zástupců);
- náklady důkazů;
- tlumočné;
- náhrada za daň z přidané hodnoty;
- odměna za zastupování (advokátem).

Obecně lze konstatovat, že výpočet hotových výdajů účastníků (jejich zástupců), ušlého výdělku účastníků (jejich zákonných zástupců), nákladů důkazů, tlumočného a popřípadě i náhrady za daň z přidané hodnoty bude v jednotlivých typech civilních sporů velmi podobný. To však neplatí pro soudní poplatek a odměnu za zastupování advokátem, které se pro každý typ sporu určují zpravidla jinak, a to s ohledem na jeho povahu. U civilních sporů o náhrady při ublížení na zdraví se povaha sporu na výpočtu obou druhů nákladů řízení velmi zřetelně projevuje, proto bude hlavní pozornost zaměřena právě na tyto dva druhy nákladů řízení.

3. SOUDNÍ POPLATEK ZA NÁVRH NA ZAHÁJENÍ CIVILNÍHO SOUDNÍHO ŘÍZENÍ, JEHOŽ PŘEDMĚTEM JSOU NÁHRADY PŘI UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ

Podle ustanovení § 1 písm. a) ZSoP¹¹ se za řízení před soudy České republiky vybírá soudní poplatek, a to z úkonů uvedených v sazebníku poplatků. Ihned první položka sazebníku zpoplatňuje návrh na zahájení občanského soudního řízení, jehož předmětem je peněžité plnění, a dále tak činí i položka 3 sazebníku v případě návrhu na zahájení řízení s návrhem na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Poplatníkem poplatku za řízení před soudem je primárně navrhovatel.

⁹ „(1) Povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje vždy povinnost k náhradě újmy na jmění (škody).

(2) Nebyla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce, jen stanoví-li to zvlášť zákon. V takových případech se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu.“

¹⁰ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen jako „o. s. ř.“.

¹¹ Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen jako „ZSoP“.

Z výše uvedeného plyne, že jak pro oblast odčinění nemajetkové újmy v penězích, tak pro oblast náhrady škody se soudní poplatek obecně vybírá. To však, na první pohled, neplatí v případě, že požadované náhrady plynou z újmy na zdraví. ZSoP totiž v ustanovení § 11 odst. 2 písm. d) upravuje pro tuto oblast tzv. osobní osvobození¹² od soudních poplatků. Od poplatku je tak osvobozen: „[...] navrhovatel, jemuž byla způsobena újma, v řízení o náhradu újmy na zdraví nebo újmy způsobené usmrcením včetně náhrady škody na věcech vzniklé v souvislosti s ublížením na zdraví nebo usmrcením a náhrady nákladů léčení“.

Při podrobné analýze citovaného ustanovení za použití gramatického výkladu dospějeme k závěru, že osobní osvobození se týká toliko některých z možných nároků (náhrad) plynoucích z ublížení na zdraví, a to:

- náhrady újmy na zdraví;
- náhrady škody na věcech vzniklé v souvislosti s ublížením na zdraví;
- náhrady nákladů léčeni.

Co míní zákonodárce pro účely osobního osvobození škodou na věcech vzniklou v souvislosti s ublížením na zdraví a rovněž náklady léčeni, je zřejmé a nečiní obtíže. Kritickým místem tohoto ustanovení je ale užití slov *újma na zdraví*. Občanský zákoník totiž v části upravující povinnost k náhradě majetkové a nemajetkové újmy explicitně o *újmě na zdraví* nehovoří (viz § 2894 a násl. o. z.). S ohledem na novou terminologii zakotvenou v o. z. je nutné rozlišovat újmu na jmění jako škodu a nemajetkovou újmu jako újmu odlišnou od škody.¹³ Z toho lze vyvodit, že pod slovy *újma na zdraví* je třeba rozumět toliko újmu nemajetkovou (negativně se projevující v nemajetkovém právním statku – zdraví) a nikoliv případnou škodu (na jmění), která může ublížením na zdraví také vzniknout. Tuto tezi navíc podporuje zákonodárce užitím slov *újma na zdraví* v ustanovení § 2962 odst. 2 o. z.¹⁴ I zde jsou slova *újma na zdraví* zřetelně užitá ve významu nemajetkové újmy na zdraví jako zásahu do přirozeného práva člověka. Nadto samotné ustanovení § 11 odst. 2 písm. d) ZSoP zřetelně odlišuje pojmy *újma*, *újma na zdraví*, *škoda* a *ublížení na zdraví*.

¹² Dalším typem osvobození od soudních poplatků je tzv. individuální osvobození, které upravuje ustanovení § 138 o. s. ř.: „Na návrh může předseda senátu přiznat účastníkovi zčásti osvobození od soudních poplatků, odůvodňují-li to poměry účastníka a nejde-li o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva [...]“. Konečně posledním typem osvobození je tzv. věcné osvobození, na jehož základě se od poplatku osvobozují určité typy řízení. Podrobněji k této problematice viz VEČEŘA, Jiří. *Zákon o soudních poplatcích a předpisy související: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 72.

¹³ K tomu viz již citované ustanovení § 2894 o. z.

¹⁴ „(2) Žáku nebo studentu náleží náhrada za ztrátu na výdělku ode dne, kdy měla skončit jeho povinná školní docházka, studium nebo příprava na povolání, po dobu

a) o kterou se jeho povinná školní docházka, studium nebo příprava na povolání prodloužily následkem újmy na zdraví,

b) neschopnosti následkem újmy na zdraví,

c) trvání zdravotního postižení vzniklého následkem újmy na zdraví, které zpravidla brání úplnému zapojení do výdělečné činnosti, nebo

d) trvání zdravotního postižení vzniklého následkem újmy na zdraví, které částečně brání zapojení do výdělečné činnosti, pokud nezameškává vlastní vinou příležitost k výdělku výkonem práce pro něho vhodné.“

S ohledem na výše uvedené se *stricto sensu* osobní osvobození od soudního poplatku dle ustanovení § 11 odst. 2 písm. d) ZSoP nevztahuje na žaloby o náhradu (majetkových) škod vzniklých v souvislosti s ublížením na zdraví, tedy na náhradu za ztrátu na výdělku dle § 2962 a 2963 o. z. a náhradu za ztrátu na důchodu dle § 2964 o. z. Naopak na žaloby o náhradu škody na věcech a náhradu nákladů léčení ano, jelikož o tyto druhy náhrad je osvobození v citovaném ustanovení explicitně rozšířeno.

Je takový výklad záměrem zákonodárce? Zřejmě nikoliv, a to dle mého názoru z důvodu geneze citovaného ustanovení § 11 odst. 2 písm. d) ZSoP.

V souvislosti s rekonstrukcí českého soukromého práva účinného od 1. ledna 2014 došlo také k novelizaci ustanovení § 11 odst. 2 písm. d) ZSoP. Do nabytí účinnosti o. z. zněla dikce tohoto ustanovení takto: „*Od poplatku se osvobozují [...] navrhovatel v řízení o náhradu škody na zdraví včetně náhrady škody na věcech vzniklé v souvislosti s ublížením na zdraví a náhrady nákladů léčení.*“ Občanský zákoník z roku 1964¹⁵ při ublížení na zdraví z terminologického hlediska nerozlišoval mezi tím způsobenou majetkovou a nemajetkovou újmou, za škodu na zdraví tak považoval nejen nemajetkovou újmu (viz ustanovení § 444 odst. 1 obč. z. 1964), ale také s tím související majetkové újmy (náhradu za ztrátu na výdělku, náhradu za ztrátu na důchodu, náklady léčení).¹⁶ Pokud tedy byla žalobci způsobena škoda na zdraví, byl při vymáhání jednotlivých druhů nároků (nemajetkových i majetkových) osvobozen od soudního poplatku. Jelikož náhrada nákladů léčení byla jedním z nároků na náhradu škody na zdraví, byla dle Waltra v ZSoP uváděna nadbytečně, snad proto, aby nebylo pochyb, že se osvobození od soudního poplatku aplikovalo i na osoby, které vynaložily tento náklad za jiného.¹⁷

Na rozdíl od současného znění ustanovení § 11 odst. 2 písm. d) ZSoP tak došlo při novelizaci k záměně slov *škoda na zdraví* za slova *újma na zdraví*.¹⁸ Podle důvodové zprávy ke změněmu zákonu¹⁹ bylo cílem provedené novely pouze reagovat na legislativní změny provedené o. z.²⁰ Z toho dle mého názoru vyplývá, že úmyslem zákonodárce nebylo provést věcnou změnu v okruhu jednotlivých náhrad, jejichž vymáhání je osvobozeno od soudního poplatku, nýbrž toliko reagovat na

¹⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen jako „obč. z. 1964“.

¹⁶ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 2 Cdon 2079/97 ze dne 15. 9. 1999: „*Oproti tomu nároky samotného poškozeného na náhradu škody na zdraví, včetně způsobu a rozsahu náhrady, upravuje občanský zákoník v ustanoveních § 444–§ 449 a přiznává poškozenému právo na odškodnění bolesti a ztížení jeho společenského uplatnění (§ 444), na náhrady za ztrátu na výdělku za dobu pracovní neschopnosti (§ 445 a § 446), za ztrátu na výdělku po pracovní neschopnosti (§ 445 a § 447) a za ztrátu na důchodu (§ 447a) a vedle případů, kdy následkem je smrt poškozeného (§ 448 a § 449 odst. 2 a 3), zakládá i nárok na náhradu nákladů spojených s léčením (§ 449 odst. 1 a 2).*“

¹⁷ WALTR, Robert. *Zákon o soudních poplatcích a předpisy související: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 51.

¹⁸ Odhlédneme-li od drobných formálních a dle mého názoru pro tyto účely nerelevantních změn.

¹⁹ Zákon č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

²⁰ „*Navrhovaná právní úprava reaguje na legislativní změny provedené novým občanským zákoníkem.*“ Důvodová zpráva k zákonu č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

změnu terminologie v této oblasti práva. Při záměru věcné změny by bylo lze očekávat poněkud obšírnější odůvodnění. Bohužel tedy zákonodárce s nejvyšší pravděpodobností nezareagoval legislativně-technicky precizně a ustanovení novelizoval nepřesně. Postačilo by, kdyby ustanovení v příslušné části stanovilo, že navrhovatel je osvobozen v řízení o náhradu újmy vzniklé v souvislosti s ublížením na zdraví,²¹ či v řízení o náhrady při ublížení na zdraví, a to ve smyslu interlineární rubriky nad ustanovením § 2958 o. z.

Naproti tomu nelze podporu této argumentace hledat v osobním osvobození zakotveném v ustanovení § 11 odst. 2 písm. q) ZSoP,²² jelikož věcná působnost tohoto ustanovení je širší – nevztahuje se toliko na vybraný druh újem (při ublížení na zdraví), nýbrž na veškeré újmy, a to jak na jmění, tak nemajetkové, pokud byly způsobeny trestným činem, poškozený je řádně uplatnil v rámci tzv. adhezního řízení, nicméně jej trestní soud odkázal pravomocným odsuzujícím rozhodnutím na řízení ve věcech občanskoprávních.

S ohledem na uvedenou argumentaci lze uzavřít, že osobní osvobození zakotvené v ustanovení § 11 odst. 2 písm. d) ZSoP se vztahuje na všechny druhy náhrad při ublížení na zdraví, tedy náhrad nejen za způsobenou nemajetkovou újmu, nýbrž i škodu. Jedná se tak o náklad řízení, který pro žalobce nepředstavuje finanční zátěž, a to ani v případě neúspěchu ve věci.

I přes tento závěr je vyčíslení soudního poplatku aktuální, a to kvůli tzv. přenesení poplatkové povinnosti.²³ Podle ustanovení § 2 odst. 3 ZSoP platí: „*Je-li navrhovatel v řízení od poplatku osvobozen a soud jeho návrhu vyhověl, zaplatí podle výsledku řízení poplatek nebo jeho odpovídající část žalovaný, nemá-li proti navrhovateli právo na náhradu nákladů řízení nebo není-li též od poplatku osvobozen.*“ Z toho plyne, že soudní poplatek v případě úspěchu žalobce zaplatí žalovaný, pokud sám od takového poplatku není osvobozen.

Samotná výše soudního poplatku za návrh na zahájení civilního soudního řízení při vymáhání náhrad při ublížení na zdraví se určí jednak podle položky 1 a jednak podle položky 3 sazebníku poplatků dle přílohy k ZSoP. Poplatek podle položky 1 se vybere při vymáhání náhrad za způsobené majetkové újmy (škody), tedy za náhrady výdajů spojených s péčí o zdraví, náhrady za ztrátu na výdělků a náhrady za ztrátu na důchodu, jelikož se jedná o řízení, jejichž předmětem je peněžité plnění. Naproti tomu podle položky 3 se vybere soudní poplatek při vymáhání náhrad za způsobené nemajetkové újmy, tedy za vytrpěné bolesti, ztížení společenského uplatnění a za další nemajetkové újmy. I když se u těchto náhrad rovněž jedná o peněžité plnění, je položka 3 *lex specialis* vůči položce 1, protože se jedná o řízení s návrhem na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Ve smyslu ustanovení § 6 odst. 2 ZSoP pak nebude základem procentního soudního poplatku dle položky 1 a položky 3 sazebníku součet všech vymáhaných peněžitých plnění, nýbrž součet požadovaných plnění dle té které položky sazebníku bude samostatným základem poplatku, jelikož pro obě tyto položky je stanovena rozdílná sazba soudního

²¹ Jak například stanovil dřívější zákon č. 116/1966 Sb., o soudních poplatcích, v ustanovení § 11 odst. 2 písm. e).

²² „*Od poplatku se osvobozují [...] navrhovatel v řízení o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, který byl pravomocným odsuzujícím rozhodnutím v trestním řízení se svým nárokem nebo v jeho zbytku odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních.*“

²³ VEČEŘA, Jiří. *Zákon o soudních poplatcích a předpisy související: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 9.

poplatku. A konečně, půjde-li o opětující se peněžité plnění, což je typické pro náhradu za ztrátu na výdělku a ztrátu na důchodu, je základem procentního poplatku cena odpovídající součtu všech opětujících se plnění. Jde-li o peněžité plnění na dobu neurčitou, na dobu života nebo na dobu delší než 5 let, je základem poplatku pětinašobek ceny ročního plnění.²⁴

4. ODMĚNA ZA ZASTUPOVÁNÍ ADVOKÁTEM V CIVILNÍM SOUDNÍM ŘÍZENÍ, JEHOŽ PŘEDMĚTEM JSOU NÁHRADY PŘI UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ A JEJÍ NÁHRADA

Odměna za zastupování advokátem v soudním řízení je jedním z nákladů řízení, kterou platí jak žalobce, tak žalovaný, pokud jsou advokátem zastoupeni. Důležitým okamžikem každého řízení je ale otázka náhrady tohoto typu nákladu (a jeho rozsahu) účastníkem řízení, který byl méně úspěšný, než účastník druhý, jelikož vůdčím principem civilních sporných řízení je zásada úspěchu ve věci.²⁵

I když výše odměny advokáta za zastupování klienta v zásadě závisí na jejich vzájemném ujednání, pro účely náhrady nákladů řízení není takové ujednání rozhodné. Podle ustanovení § 151 odst. 2 o. s. ř. se výše odměny advokáta pro tyto účely určí podle sazeb stanovených paušálně pro řízení v jednom stupni zvláštním právním předpisem. Tímto předpisem byla vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou s účinností od 7. května 2013 zrušil pro rozpor s ústavním pořádkem Ústavní soud.²⁶ Do dnešního dne zákonodárce tuto mezeru v právním řádu nevyplnil. Podle Nejvyššího soudu²⁷ je proto namíste aplikovat tzv. advokátní tarif,²⁸ konkrétně jeho ustanovení o mimosmluvní odměně.

Výpočet mimosmluvní odměny advokáta podle AT není obecně vůbec jednoduchý. Kovářová s Tichou k tomu uvádějí: „*Skutečný život přináší každý den řadu problematických situací, v nichž je obsahem právní pomoci množina různorodých právních vztahů a situací, které se vzpírají vtěsnání do kolonek jednotlivých právních norem, pochopitelně omezených nebo poplatných době, ve které byly přijaty nebo schváleny.*“²⁹ Primárně je třeba pro výpočet výše mimosmluvní odměny určit tarifní hodnotu³⁰ jednoho úkonu právní služby a následně podle její výše určit sazbu mimosmluvní odměny za jeden úkon právní služby.³¹ Celková výše mimosmluvní odměny se stanoví podle sazby mimosmluvní

²⁴ Viz ustanovení § 6 odst. 3 ZSoP.

²⁵ K tomu viz ustanovení § 142 odst. 1, respektive odst. 2 o. s. ř.

²⁶ Nález pléna Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. dubna 2013.

²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 3043/2010 ze dne 15. 5. 2013, uveřejněný pod číslem 73/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní: „*Vzhledem k tomu, že Ústavní soud nálezem pléna ze dne 17. dubna 2013, sp. zn. Pl. ÚS 25/12, uveřejněným pod číslem 116/2013 Sb. zrušil (s účinností od 7. května 2013, kdy byl nález vyhlášen ve Sbírce zákonů) vyhlášku č. 484/2000 Sb. jako neústavní a s přihlédnutím ke sdělení Ústavního soudu ze dne 30. dubna 2013, č. Org. 23/13, k onomu nálezu, uveřejněnému pod číslem 117/2013 Sb., nicméně Nejvyšší soud uzavírá, že při absenci zvláštního právního předpisu o sazbách odměny za zastupování stanovených paušálně pro řízení v jednom stupni je namíste postup dle § 151 odst. 2 věty první části věty za středníkem o. s. ř.*“

²⁸ Vyhláška č. 177/1996 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Dále jen jako „AT“.

²⁹ KOVÁŘOVÁ, Daniela a kol. *Odměna advokáta: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 161.

³⁰ Ustanovení § 8 an. AT.

³¹ Ustanovení § 7 AT.

odměny za jeden úkon právní služby a podle počtu úkonů právní služby, které advokát ve věci vykonal.³²

V řízení, jehož předmět tkví ve vymáhání náhrad při ublížení na zdraví, je obtížné primárně určit výši tarifní hodnoty, nikoliv samotnou sazbu mimosmluvní odměny a počet úkonů právní služby. Další pozornost proto bude zaměřena tímto směrem.

4.1 URČENÍ VÝŠE TARIFNÍ HODNOTY – OBECNÁ PRAVIDLA

V kapitole 1 bylo uvedeno, že jednotlivé druhy náhrad, které lze v souvislosti s ublížením na zdraví vymáhat, jsou jednotlivými nároky, které lze uplatnit samostatně nebo vedle sebe, vzájemně na sobě tedy nejsou závislé. Rys samostatnosti nároků se projeví také při výpočtu nahrazované odměny advokáta. Tuto tezi Nejvyšší soud konstantně opakuje již od sedmdesátých let minulého století: „*Jednotlivé složky práva na náhradu škody, kterými je vymedzený obsah náhrady škody, se projevují ako samostatné dielčie nároky; s touto ich samostatnosťou je nutné počítat aj pri rozhodovaní o trovách konania.*“³³

Při vymáhání jednotlivých náhrad při ublížení na zdraví, jsou-li uplatněny v jednom řízení (jedná se o tzv. objektivní kumulaci, tedy o spojení dvou a více věcí, pro něž není spojení ke společnému projednání stanoveno právním předpisem), se za tarifní hodnotu považuje součet tarifních hodnot spojených věcí.³⁴ Při objektivní kumulaci se o náhradě nákladů řízení rozhoduje jediným výrokem.³⁵

Výchozím ustanovením AT, které řeší výši tarifní hodnoty je ustanovení § 8 odst. 1 AT: „*Není-li stanoveno jinak, považuje se za tarifní hodnotu výše peněžitého plnění nebo cena věci anebo práva v době započetí úkonu právní služby, jichž se právní služba týká [...].*“

Omezení výše tarifní hodnoty přináší druhý odstavce téhož ustanovení: „*Je-li předmětem právní služby opětující se plnění, stanoví se tarifní hodnota součtem hodnot těchto plnění; jde-li však o plnění na dobu delší než pět let nebo na dobu neurčitou, stanoví se jen pětinásobkem hodnoty ročního plnění.*“ V případě náhrad při ublížení na zdraví se pravidelně bude jednat o náhradu za ztrátu na výdělků a náhradu za ztrátu na důchodu, jelikož zákonodárce stanoví, že se tyto škody nahrazují peněžitým důchodem. Podle ustanovení § 2968 o. z. je však možné za stanovených podmínek přiznat poškozenému namísto opětujícího se plnění (důchodu) plnění jednorázové (odbytné).

Jelikož ustanovení § 8 odst. 1 AT je *lex generalis* (k tomu srov. slova: *není-li stanoveno jinak*), je třeba v této souvislosti dále uvést ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) AT, podle kterého činí ve věcech osobnostních práv s návrhem na náhradu nemajetkové újmy tarifní hodnota 50 000 Kč. Nepoužije se tak výchozí pravidlo, že tarifní hodnota činí výši požadovaného peněžitého plnění.

³² Ustanovení § 6 odst. 1 AT.

³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. 3 Cz 13/1969 ze dne 24. 6. 1969, uveřejněný pod číslem 28/1970 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek. Z recentní judikatury viz např. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2478/2016 ze dne 8. 12. 2016, či usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 941/2017 ze dne 29. listopadu 2017.

³⁴ Viz ustanovení § 12 odst. 3 AT.

³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Cdo 4702/2015 ze dne 25. 5. 2016.

Pro určení tarifní hodnoty v řízení, jehož předmětem je vymáhání jednotlivých náhrad při ublížení na zdraví, je zapotřebí s ohledem na výše uvedené primárně určit, jaké ustanovení AT [§ 8 odst. 1 (respektive 2), či § 9 odst. 4 písm. a)] se s ohledem na charakter vymáhaných náhrad má aplikovat.

Vyčíslení tarifní hodnoty v řízení, jehož předmětem je náhrada újmy na jmění (škody) při ublížení na zdraví, tedy náhrada výdajů spojených s péčí o zdraví poškozeného, o jeho osobu či domácnost, náhrada za ztrátu na výdělku a náhrada za ztrátu na důchodu, nečiní obtíže. Aplikovat bude třeba ustanovení § 8 odst. 1 AT, bude-li se jednat o jednorázové plnění, zatímco druhý odstavec téhož ustanovení, bude-li se jednat o opěťující se plnění (důchod).³⁶ Ve všech uvedených případech se vychází z výše peněžitého plnění, která odpovídá požadované škodě (*a contrario* nemajetkové újmě), a to v době započítání toho kterého úkonu právní služby.

Naopak u náhrad za způsobenou bolest, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy se jedná o náhrady, které mají za cíl odčinit nemajetkovou újmu. V této souvislosti je vhodné připomenout ustanovení § 81 o. z., které chrání osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv, přičemž této ochrany požívá rovněž život a zdraví člověka. Z toho bez dalšího plyne, že zdraví člověka je jeho osobnostním právem.³⁷ Zasáhne-li škůdce do zdraví člověka tak, že mu ublíží na zdraví, jednoznačně tím zasáhne do jeho osobnostního práva. Požaduje-li proto poškozený odčinění tím způsobené újmy na zdraví (náhradu za bolest, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy), jedná se ve smyslu ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) AT zřetelně o věc týkající se osobnostního práva s návrhem na náhradu nemajetkové újmy.

U těchto tří druhů náhrad by se tedy tarifní hodnota s ohledem na výše uvedené měla vypočítat podle ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) AT. Soudní praxe ale postupuje jinak, pro výpočet tarifní hodnoty užívá ustanovení § 8 odst. 1 AT.³⁸

S ohledem na shodné rysy lze v této souvislosti zmínit, že žaluje-li poškozený Českou republiku pro nemajetkovou újmu způsobenou při výkonu veřejné moci podle ZODpšk,³⁹ vychází Nejvyšší soud při určení tarifní hodnoty z ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) AT.⁴⁰ Důležité je nastínit argumentaci

³⁶ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2478/2016 ze dne 8. 12. 2016 potvrzující v této části rozsudek Krajského soudu v Ostravě č.j. 11 Co 323/2015 ze dne 16. 12. 2015.

³⁷ „Osobnostní práva jsou značně široká, nezahrnují v sobě pouze ochranu života a zdraví, ale i další složky osobnostních práv jakými jsou např. lidská důstojnost či soukromí.“ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 3223/2011 ze dne 14. 5. 2013.

³⁸ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 941/2017 ze dne 29. 11. 2017, či usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2478/2016 ze dne 8. 12. 2016, či usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 1819/18 ze dne 1. 10. 2018, kterým byla odmítnuta ústavní stížnost proti rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 30 Co 344/2013-852 ze dne 31. ledna 2018.

³⁹ Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) ve znění pozdějších předpisů. Dále jen jako „ZODpšk“.

⁴⁰ Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 3378/2013 ze dne 29. 1. 2014 a rozhodnutí následující, např. NS 30 Cdo 24/2016, NS 30 Cdo 1435/2015, NS 25 Cdo 173/2016, NS 30 Cdo 4552/2014, NS 30 Cdo 4125/2014, NS 30 Cdo 2448/2014, NS 30 Cdo 3972/2013 atd.

Nejvyššího soudu, proč takto postupuje: „*Na případy, kdy je předmětem řízení zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným výkonem veřejné moci, je při stanovení tarifní hodnoty podle vyhlášky č. 177/1996 Sb. příslušné aplikovat § 9 odst. 4 písm. a). Není totiž možné přehlédnout, že v řízeních, v nichž se jedná o odškodnění nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem či nezákonným rozhodnutím, se jedná o kompenzaci za zásah do osobnostních práv poškozených v širším slova smyslu. Nemajetková újma, o jejíž odškodnění v takových řízeních jde, je totiž vždy následkem zásahu do některé ze složek nemajetkové (osobní) složky jednotlivce (poškozeného) [...].*“⁴¹

Ústavní soud v jiném případě,⁴² jehož předmětem bylo zaplacení zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným trestním stíháním, odmítl ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) AT aplikovat. Neztotožnil se mj. se závěrem obecných soudů, že: „*§ 9 odst. 4 advokátního tarifu má mimo jiné bránit účastníkům v podávání žalob o zcela nepřiměřené částky a s tím souvisejícím neúměrným navyšováním nákladů řízení*“. Rozhodovací praxe Ústavního soudu po vydání prve citovaného usnesení Nejvyššího soudu⁴³ však aplikaci ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) AT na tyto spory neodmítla.⁴⁴

S ohledem na výše uvedené je proto poněkud překvapující, že při vymáhání náhrad za nemajetkovou újmu způsobenou při ublížení na zdraví soudy pro výpočet tarifní hodnoty vycházejí z ustanovení § 8 odst. 1 AT, zatímco u náhrad za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným výkonem veřejné moci aplikují ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) AT. U obou těchto typů civilních sporů se přeci zřetelně jedná o věc týkající se osobnostního práva s návrhem na náhradu nemajetkové újmy. Argument spočívající v bránění účastníkům v podávání žalob o zcela nepřiměřené částky a s tím souvisejícím neúměrným navyšováním nákladů řízení je zjevně nepřiléhavý, jelikož by bylo možno jej stejně dobře užít i na případy vymáhání náhrad za nemajetkové újmy na zdraví, kde jej soudy vůbec nezmiňují. Dle mého názoru soudy svým přístupem bezdůvodně přispívají k inkonzistenci právního řádu, a to za současného nerovného přístupu k účastníkům druhově sice různých, avšak co do typických rysů obdobných sporů.

Poznatky zjištěné v této podkapitole lze shrnout následovně:

V řízení, jehož předmětem je náhrada újmy na jmění (škody) při ublížení na zdraví, tedy náhrada výdajů spojených s péčí o zdraví poškozeného, jeho osobu či domácnost, náhrada za ztrátu na výdělků a náhrada za ztrátu na důchodu, se tarifní hodnota určí podle ustanovení § 8 odst. 1 (respektive 2) AT. Její stanovení primárně vychází z výše vymáhaného peněžitého plnění.

⁴¹ Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 3378/2013 ze dne 29. 1. 2014. Mimo to rovněž Nejvyšší soud podporuje svůj názor argumentem, že ustanovení § 8 odst. 1 AT se zcela zřejmě týká běžných soukromoprávních sporů o zaplacení peněžitých částek, jež v případě věcného rozhodnutí ústí obvykle k deklaraci pohledávky nebo dluhu podle hmotného práva. Argumentace je to zjevně zavádějící, jelikož z ustanovení § 8 odst. 1 AT tato teze vůbec neplyne. Ke skutečnému důvodu aplikace ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) AT na tento typ řízení viz následující podkapitolu.

⁴² Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 2873/11 ze dne 29. 3. 2012.

⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 3378/2013 ze dne 29. 1. 2014.

⁴⁴ Viz usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 958/14 ze dne 20. 10. 2014 a další.

V řízení, jehož předmětem je náhrada nemajetkové újmy způsobené při ublížení na zdraví, tedy náhrada za bolest, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy, soudní praxe určuje tarifní hodnotu rovněž podle ustanovení § 8 odst. 1 AT, a to i přesto, že se jedná o věc týkající se osobnostního práva s návrhem na náhradu nemajetkové újmy ve smyslu ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) AT.

4.2 EXKURZ – DŮVODY DISKREPANCE PŘI URČOVÁNÍ VÝŠE TARIFNÍCH HODNOT

Co vede soudy k tomu, že v případech řízení, jejichž předmětem je vymáhání náhrad za způsobené nemajetkové újmy při ublížení na zdraví, určují tarifní hodnotu podle ustanovení § 8 odst. 1 AT, zatímco u náhrad za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným výkonem veřejné moci aplikují ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) AT?

Podle mého názoru tkví pravá odpověď mimo jiné v neochotě České republiky nahrazovat při neúspěchu v těchto typech řízení náklady řízení vypočtené podle žalobou požadované⁴⁵ částky, tedy dle ustanovení § 8 odst. 1 AT. Podobná situace nastává v případě neúspěchu žalobce, kterému byl soudem ustanoven zástupce z řad advokátů,⁴⁶ jelikož stát v takovém případě nese žalobcovy náklady za zastupování advokátem.^{47, 48} Shodně kupř. dokresluje také ustanovení § 9 odst. 4 písm. d) AT, které stanoví paušální částku 50 000 Kč jako tarifní hodnotu pro právní věci projednávané podle s. ř. s.⁴⁹

Diskrepanci výše tarifních hodnot lze výstižně demonstrovat na dnes velmi známém případě obchodní společnosti FAU, s. r. o., vůči níž byly vydány tzv. zajišťovací příkazy, které následně správní soudy zrušily. Problematiku nákladů řízení v této věci rozhodoval v únoru letošního roku Ústavní soud.⁵⁰ Jednalo se o věc dle s. ř. s., v řízení šlo o částku ve výši téměř 350 milionů Kč.

⁴⁵ Respektive přisouzené částky, k tomu podrobně viz následující kapitolu.

⁴⁶ Viz ustanovení § 30 o. s. ř.

⁴⁷ Ustanovení § 142 odst. 2 o. s. ř., § 148 odst. 1 o. s. ř. a § 1 odst. 3 AT. V několika takových řízeních Ústavní soud vycházel při výpočtu odměny ustanovených advokátů z ustanovení § 8 AT. Viz již citovaný náleze Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 2873/11 ze dne 29. 3. 2012, v němž Ústavní soud odmítl tezi obecného soudu, že: „[...] § 9 odst. 4 advokátního tarifu má mimo jiné bránit účastníkům v podávání žalob o zcela nepřiměřené částky a s tím souvisejícím neúměrným navyšováním nákladů řízení“. Nebo náleze Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2751/11 ze dne 28. 2. 2013. Ústavní soud, jak již opět bylo uvedeno výše, tento názor v současné době konstantě neprosazuje.

⁴⁸ Zřetelnou odezvou na tento jev bylo zakotvení ustanovení § 12a AT, které odměnu ustanovených advokátů výrazně limituje: „(1) Sazby mimosmluvní odměny podle § 7 za úkony právních služeb ustanoveného zástupce v občanském soudním řízení, ustanoveného opatrovníka v občanském soudním řízení, ustanoveného obhájce v trestním řízení, ustanoveného zmocněnce v trestním řízení, opatrovníka dítěte podle jiného právního předpisu upravujícího soudnictví ve věcech mládeže, určeného advokáta pro řízení před orgánem veřejné správy nebo řízení před Ústavním soudem se snižují o 20 %.

(2) Sazba mimosmluvní odměny za jeden úkon právní služby ustanoveného zástupce v občanském soudním řízení, ustanoveného opatrovníka v občanském soudním řízení, ustanoveného obhájce v trestním řízení, ustanoveného zmocněnce v trestním řízení, opatrovníka dítěte podle jiného právního předpisu upravujícího soudnictví ve věcech mládeže, určeného advokáta pro řízení před orgánem veřejné správy nebo řízení před Ústavním soudem snižena podle odstavce 1 činí nejvýše 5 000 Kč.“

⁴⁹ Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen jako „s. ř. s.“.

⁵⁰ Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 3678/17 ze dne 27. 2. 2018.

Jelikož argumenty stěžovatelky byly přiléhavé a reflektovaly výše uvedené teze, považuji za vhodné je v delších pasážích citovat: „3. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že platná právní úprava [9 odst. 4 písm. d) advokátního tarifu] znevýhodňuje soukromé subjekty vůči subjektům veřejnoprávním tím, že stanoví tarifní hodnotu 50 000 Kč pro výpočet náhrady nákladů řízení před správními soudy. Náklady řízení se tak nevypočítávají jako v případě civilního řízení z hodnoty posuzované věci, ačkoli v mnoha případech lze i ve správním soudnictví hodnotu řešené věci stanovit. V posuzované věci byla stěžovatelka podle svého přesvědčení aplikací ke zrušení navrhovaného ustanovení advokátního tarifu zkrácena na náhradě nákladů právního zastoupení o částku 738 480 Kč + daň z přidané hodnoty (dále jen ‚DPH‘), neboť jí byla přiznána na nákladech právního zastoupení částka ve výši 22 400 Kč + DPH, kdežto při aplikaci § 8 odst. 1 advokátního tarifu by jí za 5 úkonů právní služby náleželo právo na náhradu nákladů právního zastoupení ve výši 760 880 Kč + DPH.

4. Stěžovatelka současně upozorňuje na skutečnost, že advokátní tarif pevně stanovuje tarifní hodnotu ve věcech projednávaných podle soudního řádu správního, čímž de facto osvobozuje stát, resp. orgány státní správy, od povinnosti nést náklady právního zastoupení protistrany v případě neúspěchu (v případě stěžovatelky má stát povinnost nést pouze 2,9 % nákladů právního zastoupení oproti vyčíslení reálných nákladů právního zastoupení dle skutečné tarifní hodnoty). Stěžovatelka má za to, že tato situace vede ke ‚zneužívání soudnictví‘ ze strany orgánů státní správy, kdy orgánům státní správy nehrozí v případě vydání nezákonného rozhodnutí, které je následně zrušeno v řízení o správní žalobě, žádný nebo jen minimální postih. Současná právní úprava, jak je zakotvena v advokátním tarifu, tak dle stěžovatelky neplní kompenzační funkci institutu náhrady nákladů řízení, jak o ní hovoří ve své judikatuře Ústavní soud [např. nálezn. sp. zn. II. ÚS 851/07 ze dne 11. 6. 2009 (N 139/53 SbNU 731)], ani funkci preventivní či sankční.“

Ústavní soud se s argumenty stěžovatelky neztotožnil: „Ústavní soud měl za to, že současná právní úprava určující tarifní hodnotu u řízení před správními soudy reflektuje specifikum těchto řízení, ve kterých nejde v naprosté většině případů stanovit skutečnou hodnotu předmětné věci, či je to přinejmenším sporné. Ústavní soud nepřisvědčil ani argumentu, že veřejnoprávní subjekty zneužívají právní úpravy a vědomě vydávají nezákonné správní úkony či postupují v rozporu se zákonem. Závěrem Ústavní soud konstatoval, že současná a ke zrušení navržená právní úprava advokátního tarifu není protiústavní, domnívá-li se přesto stěžovatel, že není dostačující, může iniciovat její změnu, a to i s přihlédnutím k tomu, že po zrušení tzv. přísudkové vyhlášky Ministerstvo spravedlnosti doposud nevydalo vyhlášku novou.

Na uvedeném nemůže nic změnit ani skutečnost, že stěžovatelka v ústavní stížnosti se závěry Ústavního soudu vyplývajícími z citovaného usnesení nesouhlasí a namítá, že odměna právního zástupce ve výši 3 100 Kč + DPH v řízení, jehož předmětem je částka 344 047 412 Kč je nepřiměřeně nízká a nereflektuje skutečnou tržní cenu za poskytnutí právních služeb v řízeních s takto vysokým předmětem sporu, který na právního zástupce klade nepoměrně vyšší nároky co do profesní odbornosti, odpovědnosti a také rizika za případné pochybení [...]. V této souvislosti Ústavní soud zdůraznil, že institut náhrady nákladů řízení má sice sekundárně preventivní a sankční funkci, zejména však plní funkci kompenzační, když úspěšnému účastníkovi řízení jsou neúspěšným účastníkem refundovány účelně vynaložené náklady. Kompenzace za nezákonnost postupu či rozhodnutí by měla být primárně

řešena prostřednictvím odpovědnosti státu za nezákonnost rozhodnutí či nesprávnost úředního postupu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.“

Při zohlednění výše uvedeného je patrné, že určení nízké paušální částky jako tarifní hodnoty namísto reflexe reálné hodnoty předmětu řízení pro účely výpočtu odměny advokáta za zastupování v řízení, může být elegantním řešením, jak docílit omezení výše nahrazovaných nákladů řízení. Nejen kompenzační, ale také preventivní a sankční funkce institutu náhrady nákladů řízení je zřetelně potlačena, o (ne)reflexi tržní ceny právních služeb netřeba více hovořit. Je proto s podivem, že Ústavní soud považoval částku ve výši 3 100 Kč bez DPH za jeden úkon právní služby ve věci, v níž šlo o částku 350 milionů Kč, za částku, která má refundovat účelně vynaložené náklady za zastoupení advokátem.

Citované rozhodnutí Ústavního soudu a argumentace tam uvedená měla za cíl zřetelně demonstrovat diskrepanci výše tarifních hodnot mezi řízeními, v nichž jako účastník vystupuje na jedné straně stát a v nichž nikoliv. Primárním cílem náhrady nákladů za zastoupení advokátem má být refundace účelně vynaložených nákladů za právní služby v případě úspěchu ve věci. Vytyčeného cíle lze dosáhnout, jen pokud bude výše tarifní hodnoty skutečně reflektovat obtížnost a hodnotu dané právní věci. Je zřejmé, že u nemajetkových újem to nemůže být paušální částka, ať už jakkoliv vysoká. Nemajetková újma může být odčiněna náhradou ve výši několik málo tisíc korun, ale také řádově v milionech.

Při respektování všech uvedených argumentů se domnívám, že je spravedlivé, aby tarifní hodnota v řízeních, jejichž předmětem je vymáhání náhrad za způsobené nemajetkové újmy při ublížení na zdraví, což ostatně platí pro všechny typy nemajetkových újem, byla určována podle ustanovení § 8 odst. 1 AT. To nic nemění na skutečnosti, že se jedná o postup, který není v souladu s dikcí ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) AT, který by proto měl být v tomto smyslu novelizován.

Někdy se ale může jevit paušální výše tarifní hodnoty v této oblasti jako vhodná, a to poukazem na skutečnost, že určení výše náhrady za způsobenou nemajetkovou újmu závisí na úvaze soudu případně podložené znaleckým posudkem, což značí, že žalobce ne vždy v žalobě přesně odhadne výši přisouzené náhrady, což by obecně při jejím nadhodnocení mělo za následek částečný neúspěch ve věci a sekundárně povinnost nahradit v této části náklady řízení žalovanému, a to i přes úspěch v základu nároku. Následující podkapitola ukáže, že tomu tak není a že existují jiná vhodná pravidla, která tento problém eliminují. Současně tato pravidla brojí proti podávání žalob o zcela nepřiměřené částky a s tím souvisejícím neúměrným navyšováním nákladů řízení, a to při zohlednění obtížnosti a hodnoty dané právní věci.

4.3 MODIFIKACE ZÁSADY ÚSPĚCHU VE VĚCI S DŮSLEDKY PRO VÝŠI TARIFNÍ HODNOTY A VÝŠI NAHRAZOVANÉ ODMĚNY ZA ZASTOUPENÍ ADVOKÁTEM

Ač se může zdát, že určení výše odměny za zastoupení advokátem pro účely náhrady nákladů řízení, jehož předmětem jsou náhrady při ublížení na zdraví, již nebude nijak obtížným úkolem, máme-li určeno, zda se výše tarifní hodnoty bude řídit ustanovením § 8 AT či § 9 odst. 4 písm. a) AT, není tomu

tak. Obecně by pro určení výše nahrazované odměny advokáta totiž mělo dostačovat dosadit takto zjištěnou výši tarifní hodnoty do tabulky uvedené v ustanovení § 7 AT a vynásobit počtem úkonů právní služby.⁵¹ K modifikaci výše tarifní hodnoty nicméně dochází kvůli pravidlům zakotveným v ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř., a to v kombinaci se soudní praxí.⁵²

Nejprve je vhodné připomenout, že výchozím principem ovládajícím náhradu nákladů řízení v civilních sporných řízeních je zásada úspěchu ve věci upravená v ustanovení § 142 odst. 1 a 2 o. s. ř., jež znamená, že procesně neúspěšný účastník nahrazuje náklady řízení účastníku procesně úspěšnému. Měl-li účastník řízení úspěch toliko částečný, náhrada nákladů se poměrně rozdělí, respektive nepřizná žádnému z účastníků řízení.

Ke zcela zásadní modifikaci tohoto principu dochází při aplikaci ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř.⁵³ Pro účely tohoto článku je významné pravidlo uvedené v druhé části citovaného ustanovení – i když měla jedna strana úspěch v řízení jen částečný, může jí soud přiznat plnou náhradu nákladů, bylo-li rozhodnutí o výši požadovaného plnění závislé na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu (ve smyslu ustanovení § 136 o. s. ř.). Toto pravidlo se zřetelně promítne do určení poměru nahrazované části nákladů řízení, a tedy i do určení výše nahrazované odměny advokáta.

Modifikace zásady úspěchu ve věci reflektuje skutečnost, že žalobce je vždy povinen v žalobě konkrétně vyčíslit požadované peněžité plnění, a to i v případě, kdy je vyčíslení s ohledem na charakter nároku obtížné či objektivně nemožné, typicky u odčinění nemajetkových újem.⁵⁴ Ústavní soud k tomu dodává, že žalobce v rámci náhrady nákladů řízení nemůže být sankcionován za ne zcela přiléhavý odhad výše budoucího přiznaného nároku, neexistují-li exaktní kritéria pro jeho vyčíslení.⁵⁵ Tím také dochází k posilování principu žalobcovy nákladové ochrany.⁵⁶ Procesní taktika žalobce by proto měla zohlednit okolnost, že soud je vázán jeho návrhem a v případě podhodnocení požadované výše náhrady soud žalobci rozdíl nepřisoudí (*iudex ne eat ultra petita partium* – viz ustanovení § 153 odst. 2 o. s. ř.). Dožalovat rozdíl zejména s ohledem na běh promlčecích lhůt může být obtížné či vyloučené,⁵⁷ proto lze doporučit za takových okolností žalobou požadovat spíše více než méně.

Tyto závěry se uplatní rovněž v případě, kdy soud zastaví řízení pro zpětvzetí žaloby. Vezme-li žalobce žalobu zpět proto, že žalovaný po jejím podání částečně plnil, lze mu přiznat plnou náhradu

⁵¹ Odhlížíme-li od souvisejících nároků jako náhrady hotových výdajů, náhrady za promeškaný čas a náhrady za daň z přidané hodnoty.

⁵² Jelikož účelem této kapitoly je obecně určit výši nahrazované odměny za zastupování advokátem, bude dále odhlédnuto od ustanovení § 150 o. s. ř., které soudu umožňuje za zcela výjimečných okolností výši nahrazovaných nákladů upravit, a to jejich nepřiznáním v části nebo celku. V podrobnostech lze odkázat na článek DOLEŽAL, Tomáš. Náhrada nákladů řízení v medicínsko-právních sporech. *Právní rozhledy*. 2009, č. 11, s. 401 an.

⁵³ „I když měl účastník ve věci úspěch jen částečný, může mu soud přiznat plnou náhradu nákladů řízení, měl-li neúspěch v poměrně nepatrné části nebo záviselo-li rozhodnutí o výši plnění na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu.“

⁵⁴ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 4484/2016 ze dne 22. 2. 2017, které zhusta odkazuje na dřívější judikaturu Nejvyššího soudu.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 1310/09 ze dne 5. 8. 2009.

⁵⁶ Viz Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 296/10 ze dne 17. 6. 2010.

⁵⁷ K tomu ilustrativně viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 222/2015 ze dne 6. 4. 2016.

nákladů, pokud zjištění výše plnění záviselo na znaleckém posudku či úvaze soudu. Na příklad, pokud se žalobce bude domáhat náhrady za vytrpěné bolesti ve výši 500 000 Kč a spokojí-li se s částečným plněním žalovaného ve výši 100 000 Kč, lze žalobci i přesto přiznat po zpětvzetí žaloby plnou náhradu nákladů řízení, a to poukazem na ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř.⁵⁸

Soudní praxe jde při modifikaci pravidel ovlivňujících výši nahrazovaných nákladů řízení ještě dále. V případech, v nichž se bude aplikovat ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř., Nejvyšší soud dovodil, že základem pro určení výše odměny advokáta pro účely náhrady nákladů řízení není plnění požadované žalobou, nýbrž až částka skutečně přisouzená.⁵⁹ Nejvyšší soud zde navázal na dřívější soudní praxi Nejvyššího soudu ČSSR,⁶⁰ kterou v současnosti Nejvyšší soud považuje za konstantní. Ilustrováno na konkrétním příkladu to znamená, že i když žalobce v žalobě požadoval plnění 500 000 Kč spočívající v náhradě za vytrpěné bolesti, a soud mu přiznal pouze 100 000 Kč, měl žalobce plný úspěch ve věci, přičemž výše tarifní hodnoty této právní věci se pro účely výpočtu odměny advokáta za zastupování vypočte z přisouzené částky 100 000 Kč. To, že se žalovaný musel původně bránit proti pětinasobnému plnění, zdá se, Nejvyšší soud obecně nezohledňuje.

Judikatura Ústavního soudu, která předchází uvedené soudní praxi Nejvyššího soudu, rozlišování mezi původně žalovanou a přisouzenou výší peněžitého plnění pro účely určení výše odměny advokáta odmítla:⁶¹ „[...] obecné soudy nemohou při stanovení odměny ustanoveného advokáta, který v předmětném sporu zastupoval žalobce, považovat za tarifní hodnotu pro určení sazby mimosmluvní odměny ve smyslu § 7 advokátního tarifu částku, kterou žalobce v předmětném řízení vysoudil. Takovýto výklad totiž neumožňuje § 8 odst. 1 advokátního tarifu, podle kterého se za tarifní hodnotu považuje výše peněžitého plnění nebo cena věci anebo práva a jejich příslušenství v době započetí úkonu právní služby, jichž se právní služba týká. Určení sazby mimosmluvní odměny podle výše vysouzené částky by tak představovalo nerespektování tohoto kogentního ustanovení, čímž by obecné soudy porušily základní právo ustanoveného advokáta na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.“ Je patrné, že Nejvyšší soud nerespektuje argumentaci Ústavního soudu.

Zohlednění ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. nicméně připadá do úvahy toliko tehdy, je-li dán základ požadovaného nároku. Závisí-li na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu rozhodnutí o

⁵⁸ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 1505/08 ze dne 11. 5. 2010.

⁵⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 3974/2015 ze dne 21. 9. 2016, uveřejněné pod číslem 121/2017 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní, a dále např. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 941/2017 ze dne 29. 11. 2017, či usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 400/2018 ze dne 25. 7. 2018.

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. 3 Cz 13/1969 ze dne 24. 6. 1969, uveřejněný pod číslem 28/1970 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek: „Pri uplatnení nároku na náhradu za bolesť a za sťaženie spoločenského uplatnenia musí žalobca vyjadriť v peňazoch požadovanú výšku náhrady, avšak už z povahy tohto nároku vyplýva, že presné stanovenie výšky je závislé vždy na znalcovi (či inom stanovisku odborníka) a je spravodlivé, aby až prisúdená suma bola braná za podklad ohodnotenia tohto nároku, lebo až vtedy je presne známa hodnota tejto časti sporu, a teda aby podľa takto prisúdenej výšky s pripočítaním ceny ostatných nárokov bola určená odmena. V prípade straty na zárobku bude základom už v žalobnej žiadosti požadovaná výška.“

⁶¹ Viz např. nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 2654/10 ze dne 17. 5. 2011, či nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 2873/11 ze dne 29. 3. 2012.

základu nároku, nelze beneficium tohoto ustanovení využít.⁶² V konkrétním případě to kupříkladu znamená, že žalobce musí v řízení o odčinění nemajetkové újmy na zdraví nejprve prokázat, že mu žalovaný škůdce porušením právní povinnosti ublížil na zdraví a způsobil tak nemajetkovou újmu. Co se týče samotné výše nemajetkové újmy, ta již bude odvislá od soudcovské úvahy (navíc založené na znaleckém posouzení). V takovém případě užití pravidla uvedeného v ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. zpravidla nic bránit nebude. Naproti tomu, bude-li na znaleckém posouzení záviset zodpovězení otázky, zda škůdce vůbec porušil právní povinnost a zda způsobil poškozenému újmu (typicky při prokazování příčinné souvislosti v medicínskoprávních sporech), aplikace ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. bude vyloučena. Náhrada nákladů řízení se zde bude v případě neúspěchu v základu řídit ustanovením § 142 odst. 1 o. s. ř.

Dále platí, že k aplikaci ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. nemůže soud přistoupit automaticky, nezbytné je pečlivě sledovat dikci tohoto ustanovení. Soudu se zde dává možnost, nikoliv povinnost, výjimku z obecné zásady úspěchu ve věci použít:⁶³ „*Přiznání plné náhrady nákladů řízení účastníkovi, který měl ve věci úspěch pouze částečný, v souladu s § 142 odst. 3 OSŘ je i v případech, kdy rozhodnutí o výši plnění závisí na znaleckém posudku, postupem toliko možným, a soudu je tak dána diskrece, zda k aplikaci tohoto ustanovení přistoupí [...]. I za splnění předpokladů stanovených v hypotéze normy obsažené v § 142 odst. 3 OSŘ tedy může být o náhradě nákladů řízení rozhodnuto dle zásady úspěchu ve věci coby základního principu rozhodování o nákladech civilního sporného procesu, shledá-li pro to soud přesvědčivé a srozumitelné důvody.*“⁶⁴ Obdobně se vyjádřil v jednom ze svých rozhodnutí i Ústavní soud:⁶⁵ *Podstatné je, že ustanovení § 142 odst. 3 je kompetenční normou, která má dovolovací charakter – dává obecnému soudu možnost přiznat plnou náhradu nákladů řízení ve stanovených případech, nikoli povinnost takto vždy postupovat. Tato skutečnost na jeho kogentnosti nic nemění. Vždy bude záležet na splnění konkrétních podmínek a podaném odůvodnění, které má demonstrovat, že se soud nedopustil svévole, či extrémního vybočení z mezí právního řádu České republiky.*“⁶⁶ Obě citovaná rozhodnutí navíc reflektují obecný požadavek při rozhodování o nákladech řízení, totiž že

⁶² Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 157/13 ze dne 13. 8. 2013, či usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2699/2013 ze dne 26. 2. 2014, uveřejněné pod C 13654 v Souboru civilních rozhodnutí Nejvyššího soudu, nebo usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 37/2015 ze dne 24. 3. 2015.

⁶³ „*I když měl účastník ve věci úspěch jen částečný, může mu soud přiznat plnou náhradu nákladů řízení [...].*“

⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 5183/2014 ze dne 6. 10. 2015.

⁶⁵ Usnesení Ústavního soud ČR sp. zn. II. ÚS 1819/18 ze dne 1. 10. 2018.

⁶⁶ Opak ale vyjádřil Ústavní soud v některých jiných nálezech: „*[...] právě v právních věcech, ve kterých se žalobce domáhá žalované částky z titulu bolestného a ztížení společenského uplatnění, přičemž mu není přiznána žalovaná částka v plné výši, by aplikace ustanovení § 142 odst. 2 o. s. ř. znamenala porušení kogentního ustanovení, neboť v takovém případě je namísto aplikovat ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř., jež obsahuje výjimky ze zásady úspěchu ve věci pro případy, kdy rozhodnutí o výši plnění záviselo na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu [...]. Není tedy důvod pochybovat, že odvolací soud byl povolán aplikovat nikoli ustanovení § 142 odst. 2 o. s. ř., nýbrž ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř., což však neučinil, čímž ve světle ustálené judikatury obecných soudů i soudu Ústavního a rovněž v intencích závěrů doktrinárních [...] pomínil aplikovat kogentní ustanovení občanského soudního řádu, což s sebou nese důsledky, jež nabývají ústavněprávního rozměru [...].*“ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 2365/11 ze dne 12. 9. 2013, či nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 92/08 ze dne 25. 2. 2009.

nelze o náhradě nákladů rozhodovat mechanicky podle výsledku sporu, nýbrž vážit, zda neexistují další okolnosti mající podstatný vliv na přiznání, respektive nepřiznání náhrady nákladů.⁶⁷

Zákaz mechanického rozhodování o nákladech řízení podle výsledku sporu bez současného zohlednění všech okolností daného případu, včetně procesního chování (postupu) účastníka řízení, prozařuje do další výjimky z ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř., která spočívá v zjevně excesivním nadhodnocení požadovaného plnění, i když jeho výše závisela na znaleckém posouzení či úvaze soudu.⁶⁸ Důvodem nadhodnocení může kupř. být očekávání přiznání vyšší náhrady nákladů řízení.⁶⁹ Často to ale bývá procesní taktika žalobce – i když zřetelně ví, že v obdobných případech se výše přiznaných náhrad pohybuje v určité částce, zažaluje desetkrát tolik, jelikož následně přiznaná dvousectprocentní náhrada se psychologicky nezdá nijak vysoká, i když je dvojnásobná oproti jiným obdobným případům. Za těchto okolností by pak soud měl rozhodnout plně podle zásady úspěchu ve věci, tedy dle ustanovení § 142 odst. 1, respektive odst. 2 o. s. ř.. Takový postup je zřetelně spravedlivý, zejména ve vztahu k žalovanému, který uzná základ nároku žalobce, ale nikoliv jeho excesivní výši. Žalovaný pak musí vynakládat nemalé prostředky k obraně před zjevně nepřiměřenými (až šikanózními) nároky, nemluvě o s tím související psychické zátěži.

Odlišnou cestou se vydal Ústavní soud v následujícím případě. Žalobce požadoval na náhradě za vytrpěné bolesti 100 miliard Kč, 10,25 miliard Kč za ztížení společenského uplatnění, 23 milionů EUR za ztrátu na výdělku atd. Problém netkvěl v absenci základu nároku žalobce, nýbrž v požadované výši plnění. Před Ústavním soudem si stěžoval ustanovený advokát žalobce, který vyčíslil svoji odměnu podle výše žalované částky, za jeden úkon advokát požadoval úctyhodných 45 milionů Kč. Ústavní soud neaplikoval ani pravidlo výpočtu odměny z přisouzené částky, ani zásadu úspěchu ve věci (tím by „potrestal“ stát, který v daném případě nesl břímě odměny ustanoveného advokáta). Argumentace Ústavního soudu spočívala v na první pohled jednoduchém řešení – s ohledem na skutečnost, že žalobce požadované plnění nijak reálně neupřesnil ani neprovedl jejich důvěryhodný propočet, dospěl k závěru, že ve smyslu ustanovení § 9 odst. 1 AT nešlo hodnotu věci nebo práva vyjádřit v penězích či ji šlo zjistit jen s nepoměrnými obtížemi. Tarifní hodnota posuzované věci ihned spadla z několika stovek miliard Kč na pár tisíc. Otázkou zůstává, zda by soud takto rozhodl i v občanskoprávním sporu, kde by odměnu advokáta nenesl stát, ale neúspěšný účastník řízení.

Pro účely vyčíslení nahrazované odměny advokáta za řízení, jehož předmětem je vymáhání jednotlivých druhů náhrad při ublížení na zdraví, je proto s ohledem na pravidla zakotvená v ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. důležité nyní rozhodnout, jaký charakter ve smyslu tohoto ustanovení jednotlivé druhy náhrad mají, jinak řečeno rozhodnout, u jakých náhrad je rozhodnutí o jejich výši odvislé od znaleckého posudku nebo od soudní úvahy.

⁶⁷ Viz např. recentní usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 1131/18 ze dne 9. 7. 2018.

⁶⁸ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 1315/2015 ze dne 1. 9. 2015, či usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 5183/2014 ze dne 6. 10. 2015, dále viz též usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 2558/07 ze dne 24. 4. 2008.

⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 399/2016 ze dne 26. 7. 2016.

U náhrad, jejichž cílem je odčinit nemajetkové újmy při ublížení na zdraví, tedy u bolestného, odčinění ztížení společenského uplatnění a u odčinění dalších nemajetkových újem,⁷⁰ není obtížné rozhodnutí učinit. Jelikož zasažený právní statek (zdraví) je povahy, která vylučuje jeho ocenění v penězích, závisí stanovení výše náhrady v penězích *per se* na soudcovské úvaze. Účelem odčinění nemajetkové újmy tedy není kompenzace způsobené újmy, nýbrž satisfakce.⁷¹ To je znát i ze samotné dikce ustanovení § 2958 o. z.: „[...] odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně [...]. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“ Melzer⁷² v této souvislosti hovoří o „finanční náplasti“ na způsobenou újmu. Ani soudy či jinými orgány vytvořené pomůcky mají cíl do jisté míry objektivizovat a podrobněji konkretizovat východiska pro určení výše náhrad,⁷³ na předchozí tezi nic nemění. Shodně vyznívá sama Metodika NS: „*Metodika Nejvyššího soudu nemá a nemůže mít závazný charakter, je však pomůckou k naplnění zásady slušnosti.*“

Stanovení výše náhrady za nemajetkovou újmu při ublížení na zdraví je tudíž primárně odvislé od soudcovské úvahy, což značí možnost využití benefícia ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. Sluší se dodat, že přítomná objektivizační kritéria pro stanovení výše náhrady za újmu na zdraví současně vyžadují znalecké posouzení, k tomu viz např. mechanismus Metodiky NS⁷⁴ a s tím související vznik nového znaleckého odvětví v oboru zdravotnictví – stanovení nemateriální újmy na zdraví.⁷⁵ Z tohoto důvodu dřívější judikatura vysokých soudů spíše vyznívala v tom smyslu, že stanovení výše náhrady za nemajetkovou újmu při ublížení na zdraví záviselo na znaleckém posouzení: „*Přiznání náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění se podle ustálené letité judikatury považuje právě za případ, kdy rozhodnutí závisí na znaleckém posudku.*“⁷⁶ Na závěru, že se za těchto okolností bude aplikovat ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř., tato skutečnost nic nemění.

Náhrada nákladů spojených s péčí o zdraví poškozeného, s péčí o jeho osobu či domácnost ve smyslu ustanovení § 2960 o. z. bude obecně nárokem, kdy určení její výše obecně nezávisí na soudcovské úvaze či znaleckém posouzení, jelikož kritéria pro určení výše v zásadě plynou z hodnoty (ceny) poskytnutých zdravotních služeb a ostatních souvisejících typů vynaložených nákladů.⁷⁷ Nejedná se tak o nárok, pro jehož vyčíslení by byl zřetelný prvek nezbytnosti odborného posouzení či vůbec objektivní nemožnost jeho určení.

⁷⁰ Podle ustanovení § 2958 o. z.

⁷¹ KOZIOL, Helmut. *Basic questions of tort law from a Germanic perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012, s. 112 an.

⁷² MELZER, Filip. In: MELZER, Filip – TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník. IX. svazek, § 2894–3081, Závazky z deliktů a z jiných právních důvodů*. Praha: Leges, 2018, s. 45.

⁷³ Typicky Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku), Rc 63/2014, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek č. 1/2015 (dále jen jako „Metodika NS“).

⁷⁴ Metodika NS se však vůbec nezabývá kritérii pro určení výše náhrady za další nemajetkové újmy.

⁷⁵ Příloha č. 1 k vyhlášce č. 123/2015 Sb., kterou se stanoví seznam znaleckých oborů a odvětví pro výkon znalecké činnosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁶ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 92/08 ze dne 25. 2. 2009, dále např. nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 793/12 ze dne 10. 1. 2013.

⁷⁷ Příklady jednotlivých typů nákladů spojených s péčí o zdraví lze nalézt například v rozsudku Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 1778/2014 ze dne 14. 1. 2015.

Takto jednoznačné rozhodnutí nicméně nelze učinit u zbylých nároků, tedy u náhrady za ztrátu na výdělků (§ 2962 a 2963 o. z.) a náhrady za ztrátu na důchodu (§ 2964 o. z.) jako náhrad za způsobenou majetkovou újmu (škodu).

Judikatura za účinnosti obč. z. 1964 vycházela pro tyto účely z již citovaného rozsudku Nejvyššího soudu ČSSR:⁷⁸ „[...] nárok na náhradu za stratu na zárobku je spravidla objektivne určiteľný porovnaním doterajšieho zárobku pred úrazom a po ňom [...]. Pokiaľ ide o nárok na náhradu za stratu na zárobku, bude sa nárok na náhradu trov konania spravovať ustanovením § 142 ods. 2 o. s. p.“⁷⁹ Obdobně se ve vztahu k náhradě za ztrátu na důchodu vyjádřil Ústavní soud:⁸⁰ „[...] nárok na náhradu za ztrátu na důchodu [...] je určen rozdílem výše důchodu, na který poškozenému vznikl nárok, a výše důchodu, na který by poškozenému vznikl nárok, jestliže by do průměrného výdělků, z něhož byl důchod vyměřen, byla zahrnuta náhrada za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti, kterou poškozený pobíral v období rozhodném pro vyměření důchodu na znaleckém posudku. Ačkoli výše uvedeného nároku byla v projednávané věci stanovena (vypočtena) znalcem, jedná se o nárok, jehož výše na znaleckém posudku nezávisí, nýbrž o nárok určený jasnými kritérii a zjistitelný i bez znaleckého posudku.“

S ohledem na výše uvedené by se dalo říci, že za účinnosti obč. z. 1964 byly náhrady za ztrátu na výdělků a náhrady za ztrátu na důchodu považovány za nároky, jejichž vyčíslení není odvislé od znaleckého posouzení, což pro institut náhrady nákladů řízení značí nemožnost aplikace ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. Tyto teze nicméně relativizoval sám Ústavní soud, a to v nálezu II. ÚS 793/12:⁸¹ „[...] V rámci projednávané věci obecné soudy nabyly přesvědčení, že pro účely subsumpce relevantních skutkových zjištění pod rozsah úpravy vymezené v § 142 odst. 3 o. s. ř. by musel k vyčíslení uplatňovaného nároku být zřetelný prvek nezbytnosti odborného posouzení, jako je tomu například při určení výše bolestného a ztížení společenského uplatnění, kdežto náhradu za ztrátu na výdělků posoudil obvodní soud jako objektivně určitelnou skutečnost, pro jejíž určení není s ohledem na známost vstupních údajů provedení znaleckého posudku zcela nepostradatelné. Ústavní soud však aplikovaný sylogismus považuje za příliš restriktivní a s uvážením možných důsledků oslabení předvídatelnosti výkladu jej shledává neakceptovatelným.“ Závěry zde uvedené Ústavní soud následně potvrdil.⁸²

Při srovnání argumentů obsažených v obou protichůdných rozhodnutích Ústavního soudu zjistíme, že Ústavní soud v posledně citovaném nálezu pro účely ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. nevykládá požadavek závislosti rozhodnutí o výši plnění striktně v tom smyslu, že by pro její určení musel vždy být zřetelný prvek nezbytnosti odborného posouzení, nýbrž šířeji, že postačí, vyjde-li soud při určení výše plnění ze znaleckého posudku, který pro tyto účely nechal vypracovat, i když se jednalo o nárok (plnění), jehož výše je určena jasnými kritérii, a tudíž zjistitelná i bez odborných závěrů.

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. 3 Cz 13/1969 ze dne 24. 6. 1969, uveřejněný pod číslem 28/1970 Sbírků soudních rozhodnutí a stanovisek.

⁷⁹ Tyto závěry jsou konstantě potvrzovány Nejvyšším soudem, viz např. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 37/2016 ze dne 21. 9. 2016, či usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 222/2015 ze dne 7. 6. 2016, či usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 37/2016 ze dne 21. 9. 2016.

⁸⁰ Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 936/15 ze dne 9. 7. 2015.

⁸¹ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 793/12 ze dne 10. 1. 2013.

⁸² Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 2571/15 ze dne 22. 9. 2015.

Domnívám se, že tento přístup je vhodnější a více reflektuje postavení žalobce, který dopředu přesně nemusí vždy odhadnout přisouzenou výši náhrady, kterou soud opře o znalecký posudek. Užší výklad plyne z citovaného usnesení IV. ÚS 936/15, v němž navíc Ústavní soud explicitě náleží II. ÚS 793/12 zmínil, avšak jeho závěry nenásledoval.

Lze konstatovat, že rozhodovací praxe Ústavního soudu byla za účinnosti obč. z. 1964 rozkolísaná v otázce výkladu podmínek, za nichž lze při rozhodování o náhradě nákladů řízení týkajícího se náhrady za ztrátu na výděлку a na důchodu užít benefícia ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. Naproti tomu, zdá se, byla judikatura Nejvyššího soudu jednotná, jelikož v ní k rozlišování prvku nezbytnosti odborného posouzení nedocházelo.⁸³ Uplatní se tyto závěry i na právní úpravu náhrady za ztrátu na výděлку a ztráty na důchodu účinnou po 1. lednu 2014, tedy po nabytí účinnosti o. z.?

V případě nároku na náhradu za ztrátu na výděлку po dobu pracovní neschopnosti podle ustanovení § 2962 odst. 1 o. z. se domnívám, že ano. Porovnáme-li dikci původního ustanovení § 445 a 446 obč. z. 1964 s dikcí § 2962 odst. 1 o. z., lze dospět k závěru, že po věcné stránce jsou tato ustanovení obdobná. Ke koncepční změně tedy od 1. 1. 2014 nedošlo.

To neplatí u nároků na náhradu za ztrátu na výděлку po skončení pracovní neschopnosti (respektive při invaliditě) podle ustanovení § 2963 o. z. a u náhrady za ztrátu na důchodu ve smyslu ustanovení § 2964 o. z. Při komparaci těchto ustanovení s relevantními ustanovení § 447 a § 447a obč. z. 1964 zjistíme, že pravidla pro určení náhrady za ztrátu na výděлку po skončení pracovní neschopnosti věcných změn doznala, což se promítne i do výpočtu náhrady za ztrátu na důchodu.⁸⁴

V čem změna spočívá? Zákonodárce ke kritériím pro určení náhrady za ztrátu na výděлку po skončení pracovní neschopnosti, která dosavadní judikatura Nejvyššího soudu považovala za objektivní⁸⁵ v tom smyslu, že stanovení výše náhrady nebylo obecně závislé na znaleckém posouzení, přidal kritéria, která zjevně za takto objektivní považovat nelze. Při určení výše náhrady za ztrátu na výděлку po skončení pracovní neschopnosti musí soud přihlídnout k:

- dlouhodobému zvýšení potřeb poškozeného;
- zvýšené námaze nebo úsilí pro dosažení výděлку,⁸⁶

⁸³ V tomto článku uváděných (a dalších navazujících) rozhodnutích Nejvyšší soud zpravidla toliko odkázal na dřívější závěry Nejvyššího soudu ČSSR, tedy že pokud jde o nárok na náhradu za ztrátu na výděлку, řídí se nárok na náhradu nákladů řízení ustanovením § 142 odst. 2 o. s. ř. (nikoliv tedy odst. 3 téhož ustanovení).

⁸⁴ Jelikož jednou z proměnných pro výpočet výše náhrady za ztrátu na důchodu je právě určení náhrady za ztrátu na výděлку po skončení pracovní neschopnosti.

⁸⁵ Zjednodušeně: porovnání výše výděлку před vznikem újmy a výdělkem po skončení pracovní neschopnosti s přičtením invalidního důchodu.

⁸⁶ Podle Tomáše Doležala se zde jedná o samostatně nahraditelnou újmu, která se nenahrazuje v rámci náhrady za ztrátu na výděлку po skončení pracovní neschopnosti. DOLEŽAL, Tomáš. In: MELZER, Filip – TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník. IX. svazek, § 2894–3081, Závazky z deliktů a z jiných právních důvodů*. Praha: Leges, 2018, s. 1055. Opačně ale např. BEZOUŠKA, Petr. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1735, či KOTULA, Jan. In: VÍTOVÁ, Blanka – DOHNAL, Jakub. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971*. Olomouc: ANAG, 2015, s. 253.

- zvyšování výdělků v daném oboru;
- pravděpodobnému růstu výdělku poškozeného podle rozumného očekávání.

Z charakteru kritérií je zřejmé, že náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (a rovněž tedy i náhrada za ztrátu na důchodu) podle o. z. již není ve smyslu dosavadní judikatury nárokem určeným jasnými kritérii a zjistitelným bez znaleckého posudku či úvahy soudu, jelikož ji nebude možné obecně zjistit prostým porovnáním výdělku před ublížením na zdraví a po něm. Slovy Ústavního soudu tak nebudou bez dalšího známy jednotlivé vstupní údaje pro výpočet výše náhrady.

Při stanovení výše náhrady po zohlednění uvedených kritérií bude dle mého názoru do popředí vystupovat právě soudcovská úvaha, zpravidla podložená znaleckým posudkem. Tak tomu bude zřejmě u kritérií spočívajících v přihlédnutí k zvyšování výdělků v daném oboru a k pravděpodobnému růstu výdělku poškozeného podle rozumného očekávání.⁸⁷ Na charakteru zvýšené námahy nebo úsilí pro dosažení výdělku bude záviset způsob jejího vyčíslení, zpravidla se tak bude dít pomocí lékařského posouzení.⁸⁸ Shodně dle mého názoru platí také pro poslední kritérium – přihlédnutí k dlouhodobému zvýšení potřeb poškozeného, i zde bude hrát významnou roli charakter takových potřeb.

Nově zakotvená kritéria, k nimž bude třeba při vyčíslení náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti přihlédnout, jsou zřetelně neostrá až vágní, což bude klást vysoké nároky na soudy při odůvodňování výše přisuzovaných částek. Škárová shrnula vágnost kritérií následovně: „*Pojmy jako stanovit výši peněžitého důchodu i vzhledem k dlouhodobému zvýšení potřeb, přihlédnout i ke zvyšování výdělků v daném oboru i k pravděpodobnému růstu výdělků poškozeného podle rozumného očekávání – je spíše věštění z křišťálové koule a zřejmě ani za pomoci odborných ekonomických výhledů nelze očekávat, jaký bude růst výdělku poškozeného v té které profesi, a rozumně to nelze očekávat už vůbec.*“⁸⁹

Pro určení, zda bude možné v řízení, jehož předmětem jsou náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti a za ztrátu na důchodu, aplikovat ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř., je nicméně důležité, že tyto dva nároky pozbyly charakter nároků určených jasnými kritérii a zjistitelných i bez znaleckého posudku či úvahy soudu. Ve většině případů bude totiž třeba při vyčíslování náhrady přihlédnout rovněž ke zvyšování výdělků v daném oboru a k pravděpodobnému růstu výdělku poškozeného, i když kritéria spočívající v dlouhodobém zvýšení potřeb poškozeného či zvýšené námaze nebo úsilí poškozeného pro dosažení výdělku, vždy přítomna být nemusí. V těchto případech se totiž, slovy Marty Škárové, rozhodnutí o výši náhrady blíží věštění z křišťálové koule, což značí jeho závislost

⁸⁷ Tomáš Doležal k tomu uvádí, že zákonem vyžadovaný *odhad* bude činit problémy rovněž odborníkům, tím spíše soudu. DOLEŽAL, Tomáš. In: MELZER, Filip – TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník. IX. svazek, § 2894–3081, Závazky z deliktů a z jiných právních důvodů*. Praha: Leges, 2018, s. 1055.

⁸⁸ Viz BEZOUŠKA, Petr. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1735.

⁸⁹ ŠKÁROVÁ, Marta. In: TICHÝ, Luboš (eds). *Sborník statí z diskusních fór o rekonstrukci občanského práva konaných 21. listopadu a 5. prosince 2008 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze*. Beroun: IFEC, 2007, s. 44.

na soudcovské úvaze (podložené odborným posudkem), a tudíž možnost aplikace ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř.

Poznatky zjištěné v této podkapitole zaměřené na otázky spojené s modifikací zásady úspěchu ve věci s důsledky pro výši tarifní hodnoty, a tudíž i pro výši nahrazované odměny za zastoupení advokátem jako jednoho z nákladů řízení, lze shrnout následovně:

Základním principem ovládajícím náhradu nákladů řízení v civilních sporných řízeních je zásada úspěchu ve věci, která znamená, že procesně neúspěšný účastník je povinen nahradit náklady řízení účastníku procesně úspěšnému. K modifikaci této zásady dochází v případech, kdy rozhodnutí o výši požadovaného plnění závisí na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu (§ 142 odst. 3 o. s. ř.). V takovém případě lze účastníku řízení přiznat plnou náhradu nákladů, i když *stricto sensu* měl úspěch pouze částečný. Zdůraznit je zapotřebí, že na znaleckém posudku či soudní úvaze musí záviset výše požadovaného plnění, nikoliv samotný základ nároku. Závisí-li takto základ nároku, nelze modifikaci užít.

Nejvyšší soud jde při modifikaci pravidel ovlivňujících výši nahrazovaných nákladů řízení ještě dále. V případech, v nichž se užije ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř., není podle Nejvyššího soudu základem pro určení výše odměny advokáta (tarifní hodnotou) plnění požadované žalobou, nýbrž až částka skutečně přisouzená.

Nadto platí, že ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. je normou, která má dovolovací charakter. Soud může za těchto okolností přiznat plnou náhradu nákladů řízení, nemusí tak ale postupovat automaticky ve všech případech. Ústavní soud zde akcentuje zákaz mechanického rozhodování o nákladech řízení podle výsledku sporu bez současného zohlednění všech okolností daného případu. S tím úzce souvisí také skutečnost, že v případě excesivního nadhodnocení požadovaného plnění, i když jeho výše závisela na znaleckém posouzení či úvaze soudu, může soud rozhodnout o nákladech řízení plně v souladu se zásadou úspěchu ve věci.

Charakter jednotlivých druhů náhrad spočívající ve způsobu jejich vyčíslení, tj. zda je odvislé od znaleckého posudku či soudní úvahy ve smyslu ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř., tedy determinuje tarifní hodnotu, od níž se následně odvíjí výpočet nahrazované odměny advokáta, akceptujeme-li závěry Nejvyššího soudu, že základem pro určení tarifní hodnoty je až přisouzená částka náhrad.

Výše náhrad, jejichž cílem je odčinění nemajetkové újmy při ublížení na zdraví (bolestné, odčinění ztížení společenského uplatnění a dalších nemajetkových újem), se pravidelně odvíjí od soudcovské úvahy (podložené znaleckým posudkem), jelikož se jedná o odčinění nemajetkové újmy způsobené zásahem do penězi neocenitelného právního statku. Tarifní hodnotou proto bude až soudem přisouzená částka.

U náhrad za způsobenou majetkovou újmu spočívající ve vynaložení nákladů na péči o zdraví poškozeného, na péči o jeho osobu či domácnost se obecně nebude jednat o náhrady, jejichž výše závisí na soudcovském uvážení či znaleckém posudku. Tarifní hodnotou bude žalobou požadovaná výše náhrad. Shodné platí i pro nároky na náhradu za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti.

Naproti tomu u nároků na náhradu za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti (respektive při invaliditě) a náhradu za ztrátu na důchodu nejde o nároky určené jasnými kritérii a zjiitelné bez znaleckého posudku či úvahy soudu, proto bude tarifní hodnotou až soudem přisouzená částka náhrad.

Pamatovat je současně nutné na judikaturu Ústavního soudu, v níž byla hypotéza ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. naplněna také v případě, kdy soud při určení výše požadované náhrady vyšel ze znaleckého posudku, i když pro její určení nebylo odborné posouzení nezbytné. Za těchto okolností by tarifní hodnotou byla přisouzená částka náhrad, a nikoliv částka žalobou původně požadovaná.

4.4 SHRUTÍ SE ZAMĚŘENÍM NA DŮSLEDKY PRO VEDENÍ SPORU

Výši odměny advokáta, která bude v civilním soudním řízení, jehož předmětem jsou náhrady při ublížení na zdraví, nahrazována *procesně plně úspěšnému* účastníku, zjistíme s ohledem na teze uvedené v této kapitole následujícím postupem:

V prvním kroku určíme tarifní hodnotu jednoho úkonu právní služby. Výše tarifní hodnoty bude činit součet tarifních hodnot jednotlivých vymáhaných nároků. Pro jejich výpočet uijeme ustanovení § 8 odst. 1, respektive 2 AT. Zjistíme proto, jaká je ve smyslu těchto ustanovení výše peněžitého plnění rozhodná pro určení tarifních hodnot jednotlivých vymáhaných nároků. Žalobou požadovaná výše peněžitého plnění bude tarifní hodnotou u těch nároků, u nichž nebude možné užít ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. U nároků, na něž se bude toto ustanovení aplikovat, bude činit tarifní hodnotu plnění skutečně přisouzené, nikoliv plnění požadované žalobou. Připomeňme, že Ústavní soud v některých rozhodnutích tento postup zapověděl. Máme-li určené výše tarifních hodnot jednotlivých vymáhaných nároků, sečteme je a získáme celkovou tarifní hodnotu.

Ve druhém kroku dosadíme celkovou tarifní hodnotu do tabulky v ustanovení § 7 AT, čímž zjistíme sazbu mimosmluvní odměny za jeden úkon právní služby.

Ve třetím kroku vynásobíme vypočtenou sazbu mimosmluvní odměny za jeden úkon právní služby celkovým počtem úkonů právní služby a vyjde nám výše nahrazované odměny⁹⁰ za zastupování advokátem.

Jaké důsledky pro žalobce plynou z poznatků zjištěných v této kapitole, respektive co lze žalobci při vedení sporu doporučit, bude-li se před civilním soudem domáhat náhrad při ublížení na zdraví?

V prvé řadě musí zvážit, zda je schopen prokázat základ požadovaného nároku. Ne vždy je totiž základ patrný, typicky u medicínskoprávních sporů, v nichž může na znaleckém posouzení záviset nejen porušení povinnosti zdravotnického pracovníka postupovat *lege artis*, ale kupř. také příčinná souvislost mezi porušením právní povinnosti a újmou.⁹¹ Vyjde-li v řízení najevo, že zde základ nároku není, nebude se ve prospěch žalobce moci užít žádné z benefií popsaných v tomto článku, a naopak žalobce

⁹⁰ K tomu bude zapotřebí ještě případně přičíst náhradu hotových výdajů, náhradu za promeškaný čas a náhradu za daň z přidané hodnoty.

⁹¹ K této problematice podrobně např. DOLEŽAL, Adam – DOLEŽAL, Tomáš. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016.

bude povinen žalovanému nahradit náklady řízení v plné výši. Dodejme, že žalobce vždy může namítat důvody hodné zvláštního zřetele ve smyslu ustanovení § 150 o. s. ř., avšak k jeho aplikaci soud nesmí přistupovat například z lítosti⁹² vůči neúspěšnému účastníkovi, který utrpěl újmu na zdraví. Soud nesmí zapomínat, že na druhé straně „barikády“ stál úspěšný žalovaný, který se proti žalobě musel bránit, vynaložit náklady a čas na svoji úspěšnou obranu a ještě musel nést psychické břímě sporu. Ustanovení § 150 o. s. ř. nelze ale přeceňovat. Jeho aplikace nepovede k náhradě žalobcem vynaložených nákladů, nýbrž toliko k absenci povinnosti nahradit náklady řízení protistraně. Je-li s ohledem na výše uvedené možné nechat před podáním žaloby vyhotovit znalecký posudek (např. ve smyslu ustanovení § 127a o. s. ř.) pro posouzení základu požadovaného nároku, lze to jen doporučit.

Další krok, který žalobce musí učinit, tkví v rozhodnutí o výši žalobou požadovaných náhrad. Při tom by měl dbát na rozlišování charakteru toho kterého druhu náhrady při ublížení na zdraví, a to s ohledem na kritéria zakotvená v ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. To znamená rozlišit, zda se jedná o nárok, jehož výše je či není závislá od úvahy soudu či znaleckého posudku. Aplikace tohoto ustanovení rovněž ovlivňuje výši tarifní hodnoty, odvislé buď od žalobou požadované částky, či až od částky reálně přisouzené.⁹³

U nároků, jejichž výše nezávisí na podmínkách uvedených v ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř., bude žalobce v případě jejich nadhodnocení v žalobě právě v té části, která převyšuje skutečně přisouzenou částku, neúspěšný. S tím pak jde ruku v ruce povinnost nahradit v rozsahu tohoto neúspěchu náklady řízení protistraně. Proto při uplatňování těchto druhů nároků musí žalobce dbát na jejich co možná nejpřesnější vyčíslení.

Teze uvedené v předchozím odstavci zpravidla neplatí pro nároky, jejichž výše na podmínkách uvedených v ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. závisí. Důvodem pro výjimku z pravidla úspěchu ve věci je skutečnost, že žalobce nelze v rámci náhrady nákladů řízení sankcionovat za ne zcela přiléhavý odhad výše budoucího přiznaného nároku, neexistují-li exaktní kritéria pro jeho vyčíslení. Procesní taktika žalobce by proto měla zohlednit okolnost, že soud je vázán jeho návrhem a v případě podhodnocení požadované výše náhrady mu soud více (rozdíl) nepřisoudí. Lze tak doporučit žalobou požadovat spíše více než méně. Dožalovat následně rozdíl zejména s ohledem na běh promlčecích lhůt, může být obtížné či vyloučené. Výjimka ze zásady úspěchu ve věci se rovněž uplatní v případě, kdy soud zastaví řízení pro zpětvzetí žaloby, zejména proto, že se žalobce spokojil s již částečně uhrazeným plněním ze strany žalovaného.

Soud ale současně nesmí zapomínat na žalovaného a na jeho náklady vynaložené na obranu proti žalobcovým (excesivním) požadavkům. I když je stanovena výše první náhrady za nemajetkovou újmu ze strany soudu arbitrární, další rozhodnutí již nikoliv, jelikož následně jde o porovnávání skutkových okolností obdobných případů.⁹⁴ Toho by si měl být žalobce vědom při určování výše

⁹² Tomáš Doležal uvádí, že odchylky od zásady úspěchu ve věci by měly být odůvodněny výjimečností situace a ne etickým cítěním soudu. DOLEŽAL, Tomáš. Náhrada nákladů řízení v medicínsko-právních sporech. *Právní rozhledy*. 2009, č. 11, s. 401 an.

⁹³ Opět je nezbytné připomenout, že Ústavní soud v některých svých rozhodnutích tento postup zapověděl.

⁹⁴ KOZIOL, Helmut. *Basic questions of tort law from a Germanic perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012, s. 114.

požadovaných náhrad a nedopouštět se excesů. Soudní praxe správně dovodila, že při zjevně excesivním nadhodnocení požadovaného plnění by soud měl rozhodnout plně podle zásady úspěchu ve věci a nezohledňovat ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř. Dodržováním těchto postupů dochází k vyrovnání pozic žalobce i žalovaného. Žalobce primárně nebude postihován za ne zcela přiléhavý odhad, zatímco při excesivním nadhodnocení ano, což na druhé straně legitimně chrání žalovaného.

Excesivní nadhodnocení často bývá procesní taktika žalobce – i když zřetelně ví, že v obdobných případech se výše přiznávaných náhrad pohybuje v určité částce, zažaluje desetkrát tolik, jelikož se následně přiznaná dvouseťprocentní náhrada psychologicky nezdá nijak vysoká, i když je dvojnásobná oproti jiným obdobným případům.⁹⁵ Za těchto okolností by měl zakročit soud a v otázce náhrady nákladů řízení rozhodnout plně podle zásady úspěchu ve věci, a to s ohledem na pozici žalovaného a náklady jeho právní obrany.

ZÁVĚR

Cílem článku bylo rozebrat problematické aspekty spojené s určením výše vybraných nákladů řízení a jejich náhradou ve sporech o náhrady při ublížení na zdraví, přičemž hlavní pozornost byla upřena na praktické otázky související s určením výše soudního poplatku a nahrazované odměny za zastupování advokátem v tomto typu civilního soudního řízení.

Výkladové obtíže způsobuje zejména nedůslednost legislativně-technických prací na novele ZSoP v souvislosti s rekonstrukcí soukromého práva účinné od roku 2014. V případě určení výše nahrazované odměny za zastupování advokátem do popředí vystupuje rozkolísanost rozhodovací praxe soudů.

Případná novelizace ZSoP by dle mého názoru nebyla obtížná, jak ostatně plyne ze třetí kapitoly. Výraznější modifikaci by nicméně zasloužila soudní praxe, kterou je nezbytné sjednotit.

Primárním cílem náhrady nákladů za zastoupení advokátem má být refundace účelně vynaložených nákladů za právní služby v případě úspěchu ve věci. Na to je třeba při tvorbě judikatury pamatovat. Tohoto cíle lze v poměrech českého práva dosáhnout vhodně nastavenou výší tarifní hodnoty, která bude reflektovat zejména obtížnost a hodnotu daného sporu. Zdá se, že paušální částka tarifní hodnoty, ať už jakkoliv vysoká, není adekvátním řešením u sporů týkajících se náhrad nemajetkových újem, jelikož jejich výše se velmi liší. Za vhodné považuji řešení prosazované Nejvyšším soudem spočívající v určení výše tarifní hodnoty v závislosti na výši přisouzené částky, a to za současného potírání nešvaru v podobě excesivního nadhodnocování požadovaných částek prostřednictvím rozhodnutí o neúspěchu v této části věci. Toto řešení zohledňuje na jedné straně úskalí v podobě nemožnosti přesného vyčíslení požadované náhrady žalobcem a na straně druhé postavení žalovaného, který musí vynakládat prostředky na svoji oprávněnou obranu.

⁹⁵ Zřetelně excesivní nadhodnocování výše požadovaných nároků je typické pro adhezní řízení, které není zatíženo poplatkovou povinností a navíc důsledkem neúspěchu poškozeného není povinnost nahradit obviněnému náklady, nýbrž toliko odkaz na řízení ve věcech občanskoprávních.

V důsledku nejde o nic jiného než o tolik potřebnou předvídatelnost práva, aby nejen žalobce, ale také žalovaný, před započítím soudního řízení jasně věděli, jakými pravidly se výše náhrady nákladů bude řídit, a s ohledem na to zvolili svoji procesní strategii. Zapomínat nelze ani na spravedlivou distribuci nákladů řízení reflektující výsledek sporu a na respektování základních funkcí institutu náhrady nákladů řízení. Důvody hodné zvláštního zřetele budou zohledněny pomocí hodnotového úsudku (*value judgment*) soudu, a to na základě výslovného ustanovení o. s. ř.

Tento článek vznikl s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., RVO 68378122.

REFERENČNÍ SEZNAM:

DOLEŽAL, Adam – DOLEŽAL, Tomáš. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. ISBN 978-80-87439-27-2.

DOLEŽAL, Tomáš. Náhrada nákladů řízení v medicínsko-právních sporech. *Právní rozhledy*. 2009, č. 11, s. 401 a násl. ISSN 1210-6410.

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8.

KOVÁŘOVÁ, Daniela a kol. *Odměna advokáta: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-028-9.

KOZIOL, Helmut. *Basic questions of tort law from a Germanic perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012. ISBN 978-390-2638-854.

LAVICKÝ, Petr – DOLEŽAL, Tomáš. Pojetí náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví podle nového občanského zákoníku a s tím spojené procesní aspekty. *Právní rozhledy*. 2014, č. 10, s. 358–363. ISSN 1210-6410.

MELZER, Filip – TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník. IX. svazek, § 2894–3081, Závazky z deliktů a z jiných právních důvodů*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-199-1.

TICHÝ, Luboš (eds). *Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva konaných 21. listopadu a 5. prosince 2008 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze*. Beroun: IFEC, 2007. ISBN 978-80-904209-2-2.

VEČEŘA, Jiří. *Zákon o soudních poplatcích a předpisy související: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-875-8.

VÍTOVÁ, Blanka – DOHNAL, Jakub. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971*. Olomouc: ANAG, 2015. ISBN 978-80-7263-940-3.

WALTR, Robert. *Zákon o soudních poplatcích a předpisy související: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-435-3.